

Voorzitter

Overeenkomstig het voorstel van de voorzitter wordt besloten.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Rabbae.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Voorzitter! Het is mijns inziens duidelijk dat minister Ritzen in zijn maag zit met het probleem van de OV-kaart voor studenten. Kennelijk meent ook het kabinet dat dit een moeilijk vraagstuk is. Immers, de minister-president heeft de Kamer uitgenodigd om met de minister mee te denken. Blijkbaar past dat bij de nieuwe stijl van het kabinet.

Daarnaast zien wij dat, in het verlengde hiervan, minister Ritzen de drie coalitiepartners bij hem thuis heeft uitgenodigd om over deze zaak mee te denken. Als gevolg van dit meedenken hebben wij via de media het een en ander kunnen vernemen over de opvattingen van de coalitiepartners. Nog vanochtend sprak de heer Bakker van de fractie van D66 hierover via de radio. Mijn conclusie is dat dit meedenken overall gebeurt, behalve in deze Kamer. Vandaar, voorzitter, dat ik u namens mijn fractie verzoek om in het begin van de volgende week een interpellatie toe te staan met de minister van Onderwijs over deze kwestie.

De heer **Lansink** (CDA): Voorzitter! Van harte sluit ik mij aan bij het verzoek van de heer Rabbae. Inderdaad is het nodig dat wij met minister Ritzen een stevig robbertje praten. Kennelijk heeft zijn collega Dijkstal school gemaakt door in verband met de stadsprovincies de coalitiepartners te vragen om de problemen maar op te lossen. Je ziet welk een bedrevend resultaat dat oplevert. Die school moet onze inziens dan ook worden afgebroken. De Kamer in haar totaliteit moet kunnen praten over de stand van zaken betreffende de OV-kaart voor studenten. Het komt mij voor dat dit interpellatieverzoek door de hele Kamer zou moeten worden ondersteund. Het kan niet zo zijn dat deze zaak in een achterkamertje wordt geregeld, temeer daar de woordvoerders van de coalitiepartijen buiten deze Kamer wél uitspraken doen.

De heer **Bakker** (D66): Voorzitter! Ik zie geen redenen om het verzoek van de heer Rabbae niet te ondersteu-

nen. Ik meen dat wij voor deze interpellatie de ruimte moeten geven. Wél wijs ik erop dat in die zin de situatie gecompliceerd is, dat wij niet alleen te maken hebben met het contact tussen Kamer en regering. Met de heer Lansink ben ik het eens dat het debat hierover hier moet kunnen plaatsvinden, zeker als wij er buiten dit gebouw, ook via de radio, over discussiëren. Echter, hierbij is ook een derde partij betrokken, namelijk de OV-bedrijven waarmee onderhandelingen gaande zijn. Het is wat lastig dat minister Ritzen hier niet vooruit kan lopen op de uitkomsten daarvan; anders ondergraaft hij zijn positie. Het is met deze kanttekening dat ik geen moeite heb met de gevraagde interpellatie.

De heer **Rabbae** (GroenLinks): Voorzitter! Enerzijds heeft de heer Bakker gelijk, anderzijds doet hij zelf uitspraken over deze kwestie in de media. Op grond daarvan neem ik aan dat het door hem bedoelde station is gepasseerd.

De heer **Lansink** (CDA): Voorzitter! Ik ben wat verbaasd over de inhoudelijke reactie van collega Bakker. Immers, het is de minister die hier het voortouw neemt en zegt dat hij niet kan onderhandelen wanneer hij nog niets van de regeringspartijen heeft gehoord. Ik ben van mening dat hij van de héle Kamer iets moet willen horen. Ook wij kunnen meedenken, voorstellen afwijzen, amenderen enz. Dat het debat hier moet plaatsvinden, houd ik staande.

De **voorzitter**: Het is evident dat de heer Bakker inwilliging van het verzoek van de heer Rabbae niet afwijst.

De heer **Poppe** (SP): Voorzitter! Het debat over de OV-kaart voor studenten vindt overall plaats, behalve in deze Kamer. Ik meen dat vooral de studenten recht hebben op een inzicht in de meningen die hierover in de Kamer leven. Vandaar dat ik het verzoek van de heer Rabbae van harte ondersteun.

De **voorzitter**: Ik stel voor, het verzoek van collega Rabbae om de minister van Onderwijs te interpelleren in te willigen en voor deze interpellatie een spreektijd van vijf minuten te hanteren.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Voor de interpellatie zal vroeg in de volgende week tijd worden gereserveerd.

Ik deel u mede, dat op de tribune heeft plaatsgenomen een delegatie van de Juridische Commissie van het Europees Parlement. Ik wil deze delegatie welkom heten.

(Applaus)

Aan de orde zijn de **stemmingen over veertien moties**, ingediend bij het **IGC-debat**, te weten:

- de motie-Van den Bos c.s. over democratische controle op beleidsuitgaven (24609, nr. 19);
- de motie-Van den Bos c.s. over discriminatie op grond van geslacht (24609, nr. 20);
- de motie-Van Middelkoop/Weisglas over de relatie tussen de EU en de WEU (24609, nr. 21);
- de motie-Van Middelkoop over de behandeling van voorstellen door de nationale parlementen (24609, nr. 22);
- de motie-Van Middelkoop over een leesbare verdragstekst (24609, nr. 23);
- de motie-Weisglas c.s. over de vestigingsplaats van het Europees Parlement (24609, nr. 24);
- de motie-Weisglas over het belang van kleine landen (24609, nr. 25);
- de motie-Van Rooy c.s. over vervallen van onderscheid tussen verplichte en niet-verplichte uitgaven (24609, nr. 26);
- de motie-Van Rooy c.s. over fraudebestrijding (24609, nr. 27);
- de motie-Woltjer c.s. over meerderheidsbesluitvorming in de Raad (24609, nr. 28);
- de motie-Woltjer c.s. over versterking van het Europese milieubeleid (24609, nr. 29);
- de motie-Woltjer c.s. over een gezamenlijk asiel- en vluchtelingenbeleid (24609, nr. 30);
- de motie-Marijnissen over een raadgevend referendum over het Verdrag van Amsterdam (24609, nr. 31);
- de motie-Sipkes/Woltjer over het Vluchtelingenverdrag (24609, nr. 32).

(Zie vergadering van 21 mei 1997.)

In stemming komt de motie-Van den Bos c.s. (24609, nr. 19).

Voorzitter

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van GroenLinks, de SP, de PvdA, D66, de VVD, het CDA, de groep-Nijpels, het AOV, de CD en het lid Hendriks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Van den Bos c.s. (24609, nr. 20).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van GroenLinks, de SP, de PvdA, D66, de groep-Nijpels, het AOV en het lid Hendriks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Van Middelkoop/Weisglas (24609, nr. 21).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van GroenLinks, de SP, het GPV, de SGP, de RPF, de VVD en het lid Hendriks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Van Middelkoop (24609, nr. 22).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

In stemming komt de motie-Van Middelkoop (24609, nr. 23).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van de CD tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Weisglas c.s. (24609, nr. 24).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

In stemming komt de motie-Weisglas (24609, nr. 25).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, GroenLinks, de SP, het GPV, de SGP, de RPF, de groep-Nijpels, het AOV en de CD voor deze motie hebben gestemd en die van de

overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Van Rooy c.s. (24609, nr. 26).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, GroenLinks, de SP, de PvdA, D66, de groep-Nijpels, het AOV, de CD en het lid Hendriks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Van Rooy c.s. (24609, nr. 27).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met algemene stemmen is aangenomen.

In stemming komt de motie-Woltjer c.s. (24609, nr. 28).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, GroenLinks, de SP, D66, de VVD, het CDA, de groep-Nijpels, het AOV, de CD en het lid Hendriks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Woltjer c.s. (24609, nr. 29).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, GroenLinks, D66, het CDA, de groep-Nijpels, het AOV en het lid Hendriks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Woltjer c.s. (24609, nr. 30).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, GroenLinks, de SP, D66, met uitzondering van het lid Versnel-Schmitz, het GPV, de RPF, het CDA, de groep-Nijpels, het AOV en het lid Hendriks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Marijnissen (24609, nr. 31).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de SP, GroenLinks en het lid Hendriks

voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Sipkes/Woltjer (24609, nr. 32).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van GroenLinks, de PvdA, de SP, de groep-Nijpels en het lid Hendriks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen.

□

De heer **Weisglas** (VVD): Voorzitter! Ik zal heel snel en kort een stemverklaring afleggen over een paar moties.

De VVD-fractie heeft vóór de motie-Van den Bos c.s. op stuk nr. 19 gestemd, ondanks het feit dat een aantal punten die in de overweging worden genoemd, niet onze mening bevatten. In die punten wordt namelijk te veel uitgegaan van het overbrengen van zaken naar de eerste pijler, met name uit de derde pijler, en van het communautair maken van het buitenlands beleid. Desalniettemin vinden wij dat, wanneer zaken uiteindelijk toch communautair worden, ook als wij dat niet willen, er dan controle moet zijn door het Europees Parlement en dat de uitgaven dan niet verplicht moeten zijn. Daarom hebben wij, ondanks onze bezwaren tegen de overweging, alles afwegende, vóór de motie gestemd.

Ook in de motie van de heer Woltjer op stuk nr. 28 gaan de bewoordingen in de overwegingen ons te ver. Wij zijn voor minder meerderheidsbesluitvorming dan in de overwegingen van de motie worden vermeld. We zijn het echter eens met het dictum, dat er sprake moet zijn van medebeslissingsrecht voor het Europees Parlement, als er tegen onze wens in toch sprake zal zijn van meerderheidsbesluitvorming voor het Europees Parlement. Daarom hebben wij voor deze motie gestemd.

Voorzitter! Wij hebben tegen de motie van de heer Woltjer op stuk nr. 29 gestemd, niet omdat wij tegen een verdergaand Europees milieubeleid zouden zijn, maar omdat wij van mening zijn dat over fiscale

Weisglas

maatregelen voor burgers in de lidstaten – ook in Nederland – niet bij meerderheid beslist zou moeten worden.

Voorzitter! Wij zijn het eens met de gedachten achter de motie van de heer Woltjer c.s. op stuk nr. 30 over het vluchtelingenbeleid, maar wij vinden het overbodig om de in de motie genoemde punten in het Verdrag van Amsterdam op te nemen. Om die reden hebben wij tegen die motie gestemd.

□

De heer **Hendriks**: Voorzitter! Ik verklaar hier voor de motie op stuk nr. 31 van de heer Marijnissen te hebben gestemd, omdat de intentie van de motie geheel in lijn van het Europees Parlement ligt. Het Europees Parlement heeft in het vigerend Europees verdrag van de gemeentelijke autonomie de mogelijkheid tot het houden van een referendum ook opgenomen. Helaas werd in het voorgaande zittingsjaar door ons nationale parlement genoemd artikel uit genoemd verdrag gehaald. Echter, dit betreurt ik achteraf; ik was toen in ons parlement als lid nog niet aanwezig.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Voorzitter: Weisglas

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Kieswet, houdende verlaging van de voorkeurdrempel (25221);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Kieswet, houdende verlenging van de duur van de stemming tot acht uur 's avonds alsmede regeling van diverse andere onderwerpen (25227).**

(Zie vergadering van 13 mei 1997.)

De algemene beraadslaging wordt hervat.

De **voorzitter**: Wij gaan door met de behandeling in eerste termijn door de Kamer.

□

De heer **Mateman** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Onderwerpen die te

maken hebben met de wijziging van de Kieswet lijken op het eerste gezicht technisch van aard te zijn. Achter die techniek verbergt zich echter vaak een vorm van politiek. De vraag is daarbij in hoeverre burgers daadwerkelijk betrokken kunnen worden bij stemmingen. De onderwerpen die vandaag aan de orde zijn, beogen allemaal op een of andere wijze de betrokkenheid van burgers bij verkiezingen te vergroten en mogelijk te maken dat zoveel mogelijk mensen hun stem uitbrengen. Dit is een vorm van waardering in de richting van het kabinet.

Ik begin met het wetsvoorstel dat technisch van aard lijkt, maar waaraan toch enkele principiële aspecten vastzitten. Het gaat dan om wetsvoorstel 25227, inzake de openingstijden van het kieslokaal. Wij zijn het met het gekozen compromis om tot acht uur 's avonds open te zijn eens. Een aantal burgers die tot dusverre niet konden stemmen, wordt het hiermee wellicht makkelijker gemaakt om toch te stemmen. Hoe kun je daartegen zijn? Een openingstijd tot tien uur 's avonds is wat laat. Een van de charmes van de democratie is dat heel veel mensen op de verkiezingsavond de uitslag volgen. Zij zijn gekluisterd aan de radio of de televisie en krijgen op die manier een goed beeld van de democratie. Ik zou het jammer vinden als dat idee verloren ging. Ik zou het ook jammer vinden als het allemaal elektronisch gebeurde en één minuut na de sluiting van de stemlokalen de hele uitslag bekend was. Enig ouderwets grondwerk kan hierbij heel behulpzaam zijn.

Voorzitter! In het verleden is wel eens voorgesteld om ook in de Kamer een automatische stemmachine te installeren. Ik weet dat het Amerikaanse parlement zo'n machine heeft. Ik weet ook in welke fase van het voorzitterschap die daar kwam. Maar gelukkig is dat idee niet meer zo actueel. Ik ben blij dat nogal wat gemeenten in dit land niet van stemmachines gebruikmaken, waardoor het een lekker ouderwetse verkiezingsavond wordt. En dat houdt in een avond met prognose, met beschouwingen, met fractievoorzitters en met onder anderen collega Schutte die nog eens zijn licht erover laat schijnen. Ik vind dat dit bijdraagt aan de levendigheid van de democratie.

Een moeilijker probleem is voor ons de kwestie van het aantal vereiste ondersteuningsverklaringen bij het indienen van een lijst. Na, in verschillende vormen, gedurende meer dan 70 jaar regeringsverantwoordelijkheid te hebben gedragen, is het CDA in het verleden en wordt het CDA misschien nu nog verweten dat het als het ware het stempel opgedrukt heeft gekregen van: een natuurlijke regeringspartij, die het dus een andere partij moeilijk moet maken om aan verkiezingen deel te nemen. Uiteraard heb ik hierover mijn fractie geconsulteerd. De gemiddelde commentaren op de wijziging van de Kieswet die nu wordt voorgesteld, waren verbazingwekkend. De opmerkingen waren tweërlei. Zo werd gevraagd waarom in de wijziging van de Kieswet een verschil wordt gemaakt tussen gevestigde partijen en nieuwe partijen. Moet niet voor zoveel mogelijk eenstemmigheid worden gezorgd? Dit gaat in de richting van wat de heer Rehwinkel bepleit. En dat wordt dan gevraagd door een partij die zo lang regeringsverantwoordelijkheid heeft gedragen. Moet dat verschil zo groot zijn?

Is het aantal ondersteuningsverklaringen voor nieuwe groeperingen niet aan de erg hoge kant? Als ik mij sec zou baseren op het CDA-partijbelang in engere zin, moest ik natuurlijk elke nieuwe hoge barrière toejuichen. Daarmee zou ik aan het stereotype voldoen van de geboren regeringspartij, die het iedereen moeilijk maakt om ook een keer in de macht te participeren. Ik doe dat vandaag niet. De fractie van het CDA vindt de getallen aan de hoge kant. Ik vraag de staatssecretaris waarom dit wetsvoorstel, dat eigenlijk over iets anders gaat, wordt gebruikt om langs een achterdeur zoveel ondersteuningsverklaringen te vragen voor de lijsten.

De heer **De Graaf** (D66): Ik kan de heer Mateman melden dat de gedachte dat het CDA een natuurlijke, geboren regeringspartij is, niet meer bij iedereen vanzelfsprekend opkomt.

De heer **Mateman** (CDA): Ik weet niet of dit bedoeld is als geruststelling. Ik handhaaf mijn opmerking. Waarom deze plotselinge verhoging van het aantal ondersteuningsverklaringen?